

Eksamensveiledning

2017

– om vurdering av eksamensbesvarelser

NOR0214 Norsk hovedmål og NOR0215 Norsk sidemål

Sentralt gitt skriftlig eksamen etter 10. trinn

Eksamensveiledning for vurdering av sentralt gitt eksamen i norsk, 10. trinn

Denne eksamensveiledningen gir informasjon om sentralt gitt eksamen og hvordan eksamenssvaret skal vurderes. Veiledningen skal være kjent for elever, voksne deltakere, lærere og foresatte i god tid før eksamen. Sensorene må bruke veiledningen som en felles referanseramme i arbeidet sitt.

Under vil «elever» bli brukt om både elever og voksne deltakere.

1 Organisering av sentralt gitt skriftlig eksamen i norsk

Den skriftlige eksamenen i norsk for 10. trinn går over tre dager:

Forberedelsesdag: mandag 22. mai, fra kl. 09.00

To eksamensdager: tirsdag 23. mai – hovedmål, fra 09.00

onsdag 24. mai – sidemål, fra 09.00 (hovedmål for NOR1415-elever)

Elevene skriver én dag på hovedmål, eksamenskode NOR0214, og én dag på sidemål, eksamenskode NOR0215, og får to karakterer. **Unntak:** Elever som er fritatt for vurdering med karakter i sidemål, skriver på hovedmålet sitt begge dagene og får én samlet karakter, eksamenskode NOR1415.

På eksamensdagene er ordinær eksamenstid fem klokketimer, og elevene arbeider individuelt. Enkelte elever kan ha behov for særskilt tilrettelegging under eksamen:

<http://www.udir.no/laring-og-trivsel/sarskilte-behov/spesialundervisning/Spesialundervisning/Retten/2.8/>

1.1 Nærmere beskrivelse av forberedelsesdelen

Forberedelsesdagen er en obligatorisk skoledag. Elevene får tilgang til forberedelsesmateriellet og eksamenstemaet ved hjelp av brukernavn og passord kl. 09.00 på forberedelsesdagen. På forberedelsesdagen er alle hjelpemidler tillatt, inkludert bruk av internett.

Forberedelsesdagen gjør det mulig for elevene å arbeide på andre måter og å bruke andre sider ved sin norskfaglige kompetanse enn det som er mulig på hovedmålsdagen og sidemålsdagen. På forberedelsesdagen kan elevene nærlese tekstene i forberedelsesmateriellet og selv søke kunnskap om eksamenstemaet. Elevene kan også reflektere over hvordan eksamenstemaet henger sammen med stoff og tekster som elevene kjenner fra før av.

På forberedelsesdagen kan det være aktuelt å veksle mellom individuelt arbeid og samtaler i par og grupper. Elevene har rett til veiledning i løpet av forberedelsesdagen. Læreren skal bare veilede, ikke undervise. Læreren skal ikke hjelpe elevene med å analysere og tolke tekstene i forberedelsesmateriellet. Når lærerne veileder, kan de for eksempel

- hjelpe elevene med å organisere forberedelsestiden
- gi råd om søke-, lese- og skrivestrategier
- hjelpe elevene med å forstå eksamensveiledningen, vurderingsmatrisen og kompetansemålene i faget

Forberedelsematerialet er nettbasert og består i 2017 av ti digitale sider. Tekstene er av ulik type, lengde og vanskegrad. Elevene møter tekster på begge målformer, og også tekster på nabo-språkene. Tekstene skal være til inspirasjon og til bruk som kilder på eksamensdagene. Materialet er av begrenset omfang for å gi elevene tid til å arbeide med det, tid til å knytte temaet til innholdet i opplæringen og tid til selv å kunne finne fram til andre relevante tekster.

Forberedelsematerialet er universelt utformet for at flest mulig elever skal kunne ha størst mulig nytte av det. Tekst-til-tale-funksjonen sikrer at elevene kan lytte til syntetisk tale samtidig som de aktuelle ordene i teksten blir markert på dataskjermen. For at elevene på forberedelsesdagen skal kunne lytte til den syntetiske talen, er det en fordel om elevene har tilgang til høretelefoner. Det er mulig å skrive ut tekstene i forberedelsematerialet som PDF-filer.

1.2 Nærmere beskrivelse av eksamensoppgavene

Av formålsteksten for norskfaget går det fram at elevene skal møte «et bredt spekter av tekster» og selv «produsere ulike typer tekster med hensiktsmessige verktøy, og tilpasse språk og form til ulike formål, mottakere og medier. Etter hvert vil de kunne fordype seg i faglige emner og bli dyktigere til å formidle et faglig innhold til andre.»

Skriftlig eksamen i norsk er utformet for å prøve både lesekompetanse, skrivekompetanse og mer utpreget norskfaglig kompetanse. De grunnleggende ferdighetene er integrert i kompetansemålene og blir prøvd indirekte til sentralt gitt eksamen.

Alle eksamensoppgavene er basert på kompetansemålene til og med 10. trinn. Flere kompetansemål blir prøvd gjennom hver eksamensoppgave, men ikke alle kompetansemålene vil bli prøvd ved hver eksamen. Elevene kan prøves i flere kompetansemål enn det som kan leses direkte ut av forberedelsematerialet.

Kompetansemålene i læreplanen er felles for hovedmål og sidemål. Det er derfor ingen faglig nivåforskjell mellom eksamenene i hovedmål og sidemål.

Språkbruken i eksamensoppgavene skal være så enkel som mulig for å sikre at elevene forstår hva oppgaven går ut på. Faguttrykk blir bare brukt der det er nødvendig.

Utformingen av oppgavesettet

Eksamen har to deler, del A og del B. Grunnen er at elevene skal kunne vise større faglig bredde enn de gjør ved å skrive bare én tekst.

- **Del A** har én eller to obligatoriske oppgaver med utgangspunkt i tekstvedlegg som ikke finnes i forberedelsematerialet. Den vedlagte teksten er innenfor temaet for eksamen.
- **Del B** har oppgaver til valg, og eleven skal velge én av oppgavene. Oppgavene i B-delen er knyttet opp mot eksamenstemaet og tekstene i forberedelsematerialet.

Elevene må passe på at de besvarer både A-delen og B-delen, og på alle leddene i oppgaveinstruksjonene. Eleven må selv disponere tiden slik at de rekker å besvare oppgavene innenfor tidsrammen på fem klokketimer.

Eksamensoppgavene kan inneholde ulike krav, for eksempel en beskrivelse av tekstens form, formål eller mottaker, eller krav til innhold, oppbygging eller språkbruk. I kompetansemålene for 10. trinn blir ingen sjangere nevnt ved navn, så eksamensoppgavene vil ikke inneholde krav om at elevene skal skrive i bestemte sjangere.

Eksamensoppgavene kan være bygd opp på ulike måter. Her er et typisk eksempel:

<p>Oppgave B4</p> <p>Tekstene under overskriften <i>Bismaken av Norge</i> i forberedelsesmateriellet viser negative sider ved det norske samfunnet: barnearbeid, menneskehandel, korrupsjon og utnyttelse av arbeidskraft.</p> <p>Bruk ett av temaene som er nevnt under overskriften <i>Bismaken av Norge</i> og skriv en tekst der du forteller om to personer som har svært ulike liv. Teksten skal få fram kontrastene i hverdagene til de to.</p> <p>Lag en overskrift som peker på kontrastene.</p> <p><i>Kilde: Eksamen i norsk hovedmål for grunnskolen, våren 2014.</i></p>	<p>➔ Eleven skal alltid skrive inn oppgave-nummeret over svaret.</p> <p>➔ Eksamensoppgaven kan ha en «igangsetter» i normal skrift. Formålet med igangsetteren er først og fremst å gi elevene ideer til hva de kan skrive om.</p> <p>➔ Den delen av oppgaven som er skrevet med fet skrift, er selve oppgaveinstruksjonen. Her står det hva elevene skal gjøre i tekstene sine.</p> <p>➔ Elevene skal alltid lage en overskrift selv, eller bruke en overskrift som er oppgitt.</p>
---	--

Praktisk informasjon om formatet på eksamenssvarene

For å sikre rettferdig vurdering skal elevene levere eksamenssvarene anonymt. Elevene skal dessuten følge noen felles retningslinjer for merking av eksamenssvarene:

- Topptekst: fagkode og elevnummer
Bunntekst: sidetall og totalt antall sider
Oppgavenummer: skrives inn i eksamenssvaret, f.eks. A1 og B4

Elevene avgjør selv hvilken layout de vil gi til de ulike delene av eksamenssvaret. Noen oppgaver kan invitere til bruk av illustrasjoner eller andre estetiske virkemidler. Eksempelvis kan det være aktuelt for eleven å kopiere et bilde fra det digitale forberedelsesmateriellet og lime det inn i

eksamenssvaret. Når sensor vurderer eksamenssvaret, skal sensor vurdere om teksten har fått en form som er hensiktsmessig. Til informasjon er skrifttyper som Arial, Times New Roman og Calibri lett leselige i brødtekster, og i eksamenssvar har det vært vanlig med skriftstørrelse 12 og linjeavstand 1,5.

Leverer eleven eksamenssvaret som en håndskrevet tekst, skal teksten være ført inn med svart eller blå penn.

Eksamensoppgavene blir trykket og sendt til skolen. I tillegg blir eksamensoppgavene tilgjengelige i prøveadministrasjonssystemet PAS på eksamensdagen.

2 Hjelpemidler til sentralt gitt eksamen

På eksamen er alle hjelpemidler tillatt, med noen få unntak. Elevene skal ha tilgang til forberedelsesmateriellet på eksamensdagene. Skolene kan velge å la elevene bruke digitale læringsressurser, oppslagsverk og ordbøker også under eksamen¹. Dette gjelder bare hvis skolene er i stand til å isolere de aktuelle IP-adressene.

For elever som er kommet opp i norsk skriftlig, er det fusk å bruke oversettelsesprogram på eksamensdagene. Det er også fusk å kommunisere med andre, for eksempel gjennom samskriving, nettpat eller e-postutveksling. Elevene skal på eksamensdagen ikke ha tilgang til nettsider som gjør det mulig for dem å kommunisere med andre.

Gjennom opplæringen i faget skal elevene ha blitt veiledet i å vurdere hvilke hjelpemidler de kan ha nytte av i arbeidet med å løse ulike typer oppgaver. Det er eleven selv, gjerne i samråd med læreren, som avgjør hvilke hjelpemidler som er de mest nyttige.

3 Bruk av kilder

Læreplanen i norsk for 10. trinn sier at elevene skal kunne «integre, referere og sitere relevante kilder på en etterprøvbart måte der det er hensiktsmessig». Hvis eleven i forberedelsestiden har funnet fram til egne kilder, og hvis eleven i eksamenssvaret siterer fra eller henter opplysninger fra disse kildene, er det hensiktsmessig å oppgi kildene på en slik måte at leseren kan finne fram til dem.

Når eleven i en eksamensoppgave blir bedt om å bruke et tekstvedlegg eller en tekst fra forberedelsesmateriellet, er det ikke et krav at eleven gir opplysninger om denne teksten i en kildeliste til sensor, for sensor har allerede tilgang til denne teksten. Eleven bør likevel skrive svaret sitt med tanke på at leseren bør kunne forstå svaret uten å ha sett oppgaven, tekstvedlegget eller forberedelsesmateriellet.

Det finnes ulike måter å referere til kilder på. Kildehenvisningene i forberedelsesmateriellet viser hvordan eleven kan oppgi kilder, enten det gjelder tekstkilder eller bildekilder. Hvis kilden er en nettside, skal eleven oppgi nøyaktig nettadresse og nedlastingsdato.

¹ Online-versjonen av Wikipedia åpner for samskriving og er ikke tillatt hjelpemiddel på eksamensdagene. Nettstedet lexin.udir.no inneholder tospråklige ordbøker, ikke oversettelsesprogrammer, og er tillatt.

Det skal være klart og tydelig hva som er sitater, og hva som er elevens egen tekst. Hvis sensor mistenker at eksamenssvaret inneholder kopiert tekst uten at det er markert sitat og oppgitt kilde, kan sensor sende eksamenssvaret til plagiatkontroll.

4 Vurdering av eksamenssvar

Læreplanen og forskriften til opplæringsloven er de to grunnlagsdokumentene for vurderingsarbeidet. Forskriften til opplæringsloven §§ 3-25 og 4-18 slår fast følgende:

Eksamen skal organiserast slik at eleven/deltakaren eller privatisten kan få vist kompetansen sin i faget. Eksamenskarakteren skal fastsetjast på individuelt grunnlag og gi uttrykk for kompetansen til eleven/deltakaren eller privatisten slik den kjem fram på eksamen.

Kompetanse er i denne sammenhengen definert som evnen til å møte en kompleks utfordring eller utføre en kompleks aktivitet eller oppgave.² Eksamensoppgavene blir utformet slik at de prøver denne kompetansen. Grunnlaget for å vurdere kompetansen eleven viser i eksamenssvaret, er kompetansemålene i læreplanen for fag³, men ikke alle kompetansemålene blir prøvd i ett og samme eksamenssett.

Sensor skal vurdere kompetansen til eleven slik den viser seg i eksamenssvaret, jf. forskrift til opplæringsloven §§ 3-25 og 4-18. Eksamenssvaret blir vurdert av to eksterne sensorer. Hvis disse to er uenige, avgjør en oppmann karakteren, jf. §§ 3-28 og 4.21 i forskrift til opplæringsloven. Som en hovedregel er det ulike sensorpar som vurderer hovedmålssvaret og sidemålssvaret til den enkelte elev.

Sensorparene skal i vurderingsarbeidet bruke fem dokumenter, i tillegg til sitt faglige skjønn:

- eksamensoppgavene
- eksamenssvaret
- vurderingsmatrisen med kjennetegn på måloppnåelse
- vurderingsskjemaet (side 15 i eksamensveiledningen, og som eget dokument)
- forhåndssensurrapporten

Sensor skal ha en positiv vurdererholdning og se etter hvilken kompetanse eleven viser. Sensor skal vurdere hva eleven *kan*, framfor å finne ut hva eleven *ikke kan*.

For å få vist fram kompetansen sin er det viktig at eleven svarer på både del A og del B, og på alle deler av oppgavene. Hvis eleven besvarer mer enn én B-oppgave, skal sensorene bare bruke ett av B-svarene som en del av vurderingsgrunnlaget.

² St.meld. nr. 30 (2003–2004) *Kultur for læring*.

³ Forskrift til opplæringsloven §§ 3-3 og 4-3.

4.1 Karakterer

Forskrift til opplæringsloven §§ 3-4 og 4-4 har generelle karakterbeskrivelser for grunnopplæringen:

- a) *Karakteren 6 uttrykker at eleven har framifrå kompetanse i faget.*
- b) *Karakteren 5 uttrykker at eleven har mykje god kompetanse i faget.*
- c) *Karakteren 4 uttrykker at eleven har god kompetanse i faget.*
- d) *Karakteren 3 uttrykker at eleven har nokså god kompetanse i faget.*
- e) *Karakteren 2 uttrykker at eleven har låg kompetanse i faget.*
- f) *Karakteren 1 uttrykker at eleven har svært låg kompetanse i faget.*

Kjennetegn på måloppnåelse i eksamensveiledningen beskriver elevens kompetanse på tre nivåer. Beskrivelsene skal bidra til en *felles* forståelse av kravene til vurdering, og bidra til en *rettferdig* vurdering.

4.2 Forhåndssensur

Tirsdag 30. og onsdag 31. mai 2017 samles oppmannskorpset (erfarne sensorer fra hele landet) til forhåndssensur. Hensikten med forhåndssensuren er å forberede sensorskoleringene og sikre rettferdig sensur når de endelige eksamenskarakterene skal settes.

Forhåndssensurrapporten publiseres 31. mai 2017 kl. 15.00 på [nettsidene](#) til Utdanningsdirektoratet. Forhåndssensurrapporten kan gi opplysninger om hvordan bestemte oppgaver skal vurderes, og opplysninger om hvor mildt eller strengt kjennetegnene i vurderingsmatrisen skal fortolkes. Føringerne i forhåndssensurrapporten er retningsgivende for sensorene.

TIPS: Utdanningsdirektoratet har publisert materiell til bruk i forberedelse til eksamen og som grunnlag for diskusjoner om vurdering av eksamensvar:

- [Eksamensoppgaver fra de tre siste årene](#) gir eksempler på hvordan eksamensoppgavene i norsk kan se ut. Skolene har fått tilsendt passord.
- Kommenterte eksamenssvar med karakter ([våren 2014](#) og [våren 2016](#)) viser hva som skal til for å oppnå de ulike karakterene.
- [Eksamensrapporten for våren 2016](#) gir informasjon om hvordan eksamensoppgavene ble utformet i 2016, og beskriver utfordringer som elever og sensorer støtte på.

5 Kjennetegn på måloppnåelse

Vurderingsmatrisen med kjennetegn på måloppnåelse, plassert på side 14 i denne eksamensveiledningen, gjelder for sentralt gitt skriftlig eksamen i norsk hovedmål og norsk sidemål etter 10. trinn. Matrisen har ikke beskrivelser av kompetanse for hver enkelt oppgave eller hvert enkelt oppgavesvar, men beskriver samlet kompetanse for hele eksamenssvaret. Beskrivelsene skal bidra til en rettferdig vurdering og en felles forståelse av kravene til et eksamenssvar.

5.1 Karakternivåene i vurderingsmatrisen

Vurderingsmatrisen inneholder kjennetegn knyttet til tre ulike karakternivåer:

- «låg» kompetanse (karakteren 2)
- «nokså god» / «god» kompetanse (karakterene 3 og 4)
- «mykje god» / «svært god» kompetanse (karakterene 5 og 6)

I noen tilfeller er begrepet «ganske god» i vurderingsmatrisen brukt som overbegrep til «nokså god» og «god».

Karakteren 1 – én – er ikke beskrevet i matrisen. Karakteren 1 skal brukes i de tilfellene der eksamenssvaret som helhet viser svært lav kompetanse i faget, eller der eksamenssvaret som helhet faller utenfor oppgavene som er gitt. Karakteren 1 skal også brukes hvis hele eksamenssvaret viser seg å være kopi av tekster som andre har skrevet, og hvis eleven har skrevet hele eksamenssvaret på hovedmålet sitt på sidemålsdagen.

5.2 Vurderingsområder

Vurderingsmatrisen med kjennetegn på måloppnåelse er delt inn i fire vurderingsområder, som på ulike måter fanger opp kvaliteter ved teksten. Vurderingsområdene er:

- 1) innhold og kildebruk
- 2) tekstopbygging
- 3) språkbruk
- 4) formelle ferdigheter

Sensorene skal først bedømme eksamenssvaret ut fra de ulike vurderingsområdene i matrisen. Det er viktig å se hvert vurderingsområde som en enhet, for ikke alle underpunktene innenfor hvert vurderingsområde vil være like relevante for alle eksamenssvar. Vurderingsområdene har ikke vanntette skott mellom seg, men snarere flytende overganger. På side 10–13 finnes utdypende kommentarer til de fire vurderingsområdene i matrisen.

Når sensorene har vurdert eksamenssvaret ut fra de ulike vurderingsområdene, skal sensorene gjøre en helhetlig vurdering for å komme fram til eksamenskarakteren. Sensorene må bruke sitt profesjonelle skjønn i denne vurderingen. Det er for eksempel rimelig å forvente flere skrivefeil i en tekst som har et avansert ordforråd, enn i en tekst der ordforrådet er enkelt.

Utdanningsdirektoratet fastsetter ikke hvordan de ulike oppgavene og vurderingsområdene skal veies mot hverandre. Karakteren skal settes ut fra den samlede kompetansen som framkommer i eksamenssvaret, og sensorene må være åpne for at eleven viser kompetanse på andre måter enn forventet. Det overordnede spørsmålet er hvordan eksamenssvaret kommuniserer som svar på de oppgavene som er gitt.

Vurderingsskjema

Når sensor vurderer eksamenssvar, skal sensor ta notater som utgangspunkt for karakterdiskusjonen med medsensor. Vurderingsskjemaet (se side 15) er til bruk for sensor i dette vurderingsarbeidet. Skjemaet er publisert som en Word-fil på den samme nettadressen som eksamensveiledningen – slik at sensorer som ønsker det, kan bruke skjemaet digitalt.

Vurderingsområde 1: Innhold og kildebruk

- **I hvilken grad er oppgavene besvart?**

Det er et overordnet krav til eksamenssvaret at det skal være svar på de oppgavene som er gitt. Et relevant svar på oppgaven er et svar på det oppgaven ber om.

Oppgaveformuleringene til eksamen inneholder gjerne tydelige krav om hva teksten skal inneholde. Elevene kan tolke oppgaveformuleringer på utradisjonelle og uventede måter, og sensor må være åpen for at slike tolkninger kan være rimelige. Hvis ingen deler av eksamenssvaret er relevante svar på oppgavene som er gitt, skal eksamenssvaret ha laveste karakter.

- **I hvilken grad ivaretar eksamenssvaret informasjonsbehovet til leserne, og i hvilken grad har eleven gitt utfyllende og kreative svar?**

Det er positivt om eksamenssvaret bærer preg av at elevene har vurdert hvilke opplysninger leseren trenger og hvilken rekkefølge opplysningene har. Informasjonsbehovet til leserne varierer mellom ulike typer tekster – og er for eksempel annerledes i fagartikler enn i noveller.

Et *utfyllende* svar kan for eksempel være en fagartikkel med både hovedmomenter og undermomenter, et leserbrev med mange eksempler, eller et essay der en sak blir belyst fra forskjellige synsvinkler. Eleven kan vise kreativitet på ulike måter, for eksempel ved å tolke og avgrense en oppgaveformulering, eller ved å skape troverdige skikkelser i en skjønnlitterær tekst.

Tekstens lengde er ikke et eget vurderingskriterium. En tekst som er kort og konsis kan være bedre enn en tekst som er lang og utflytende. Til eksamen må elevene likevel passe på at de ikke skriver så kort at de ikke får vist kompetansen sin.

- **I hvilken grad viser eksamenssvaret god leseforståelse og selvstendig bruk av kilder?**

Flere av kompetansemålene i hovedområdet «Skriftlig kommunikasjon» berører lesekompetanse og kildebruk. Å kunne lese i norskfaget innebærer «å kunne finne informasjon og forstå resonnementer og framstillinger på skjerm og papir, og å kunne forholde seg kritisk og selvstendig til de leste teksten». Sensorene kan vurdere lesekompetansen først og fremst i de tekstbaserte oppgavene i eksamenssettet.

Selvstendig bruk av kilder kan for eksempel innebære at elevene fletter opplysninger fra flere kilder inn i sin egen tekst, eller at elevene kommenterer eller forklarer tekst som de siterer. Uselvstendig bruk av kilder kan blant annet innebære at et langt sitat står helt for seg selv, uten at sitatet er klart knyttet til elevens egenproduserte tekst. NB: Viser hele eksamenssvaret seg å være avskrift av tekster som andre har skrevet, skal eksamenssvaret ha laveste karakter.

Når en elev skriver av ord eller opplysninger fra en annen tekst, skal eleven oppgi kilden. Avhengig av hva slags type tekst eleven skriver, skal kilden oppgis enten i svaret, etter svaret eller begge deler. Elevene skal ikke oppgi kilde for opplysninger som er hentet fra eget hode. Sensorene skal ta høyde for at elever kan ha gode bakgrunnskunnskaper og god hukommelse.

- **I hvilken grad viser eksamenssvaret faglig kunnskap og god bruk av faguttrykk?**

Mange av kompetansemålene i norsklæreplanen forutsetter at elevene har kunnskap om de grunnleggende ferdighetene og kunnskap om hovedområdet «Språk, litteratur og kultur». I vurderingsmatrisen er kulepunktet om *faglig kunnskap og bruk av faguttrykk* særlig aktuelt å vurdere når en eller flere av oppgavene i oppgavesettet inviterer elevene til å skrive som fagpersoner. God bruk av faguttrykk innebærer at eleven bruker faguttrykkene på en korrekt måte der det er hensiktsmessig.

Vurderingsområde 2: Tekstopbygging

- **I hvilken grad er eksamenssvaret bygd opp på en god måte, både på avsnittsnivå og tekstnivå?**

Som en hovedregel innebærer god avsnittsbruk at hvert avsnitt inneholder en hovedtanke eller noe enhetlig. Prinsippene for avsnittsmarkering kan være noe ulike i ulike typer tekster og i ulike medier. I saktekster kan et godt oppbygd avsnitt åpne med en temasetning og bli etterfulgt av kommentarsetninger. Gode avsnittsoverganger kan være skapt ved at sluttsetningen i ett avsnitt peker framover mot startsetningen i neste avsnitt.

Læreplanen for norskfaget etter 4. trinn sier at elevene skal kunne «strukturere tekster med overskrift, innledning, hoveddel og avslutning». Denne inndelingen utgjør likevel ingen oppskrift på hvordan alle typer tekster skal skrives. Hva som utgjør en god og logisk rekkefølge for avsnittene, avhenger av teksttypen. Fortellende tekster er ofte bygd opp etter et tidsprinsipp, med hendelser som følger etter hverandre i kronologisk rekkefølge, men brudd på kronologien kan være et effektivt virkemiddel. God organisering av saktekster kan oppnås for eksempel gjennom kategorisering, kontrastering eller argumentering.

Også vektingen og balansen mellom tekstdelene kan påvirke hvor god tekstopbyggingen er. I noen typer tekster vil det være formålstjenlig å veksle mellom ulike skrivehandlinger og skrivemåter. For eksempel kan veksling mellom handlingsreferat, tankereferat, replikker og skildringer være et positivt trekk ved mange fortellende tekster.

- **Hvor god er tekstbindingen?**

Læreplanen for norskfaget etter 7. trinn sier det er et mål at elevene skal kunne «skape sammenhenger mellom setninger og avsnitt», mens et kompetansemål for 10. trinn sier at elevene skal kunne «mestre (...) tekstbinding». I hvilken grad eleven lykkes med å skape god sammenheng i teksten, avhenger av hvordan eleven binder tekstdeler sammen ved hjelp av skilting, koplingsmarkører og ordkjeder:

- *Skilting* («veiskilt for leseren») dreier seg om å bruke overskrifter og språklige markører for å signalisere hva som skal komme («Konklusjon:»), eller for å vise hvordan teksten er bygd opp («Først vil jeg oppsummere handlingen, deretter beskrive formålet»).
- *Koplingsmarkører* omfatter forbinderord fra ulike ordklasser, for eksempel konjunksjoner («og», «men», «enten – eller»), subjunksjoner («da», «fordi», «selv om») og adverb («samtidig», «derfor», «for eksempel»).
- *Ordkjeder* omfatter undertyper som *repetisjonskjeder* (gjentakelse av samme ord, for eksempel «aldri», «aldri», «aldri»), *referentkjeder* (bruk av ulike ord om samme referanse, for eksempel «Lionel Messi», «fotballstjernen», «Barcelona-spilleren») og *semantiske kjeder* (ord med tematisk slektskap, for eksempel «eventyr», «magiske ord», «tretallsloven»).

- **I hvilken grad gjør layouten eksamenssvaret mer tiltalende og lett å lese og forstå?**

I omtalen av digitale ferdigheter i norsk står det skrevet at elevene skal «skape og redigere ulike typer tekster», og etter 10. trinn er det et mål at elevene skal kunne «planlegge, utforme og bearbeide tekster manuelt og digitalt (...)». Sensorene må vurdere om skrifttypen og skriftstørrelsen er velvalgt, om overskriften harmonerer med teksten, om det er balanse mellom høyde og bredde i tekstene, om avsnitt er markert på en korrekt og konsekvent måte, og om eventuelle bilder eller andre elementer er godt avstemte i forhold til hverandre og passer med formålet med teksten. Siden layout er et nytt element i vurderingsmatrisen våren 2017, skal sensorene fremfor alt vurdere om eksamenssvaret er lett å lese og lett å orientere seg i.

Vurderingsområde 3: Språkbruk

- **I hvilken grad viser eksamenssvaret et variert ordforråd?**

Læreplanen for norskfaget sier det er et mål at elevene skal kunne «varierte ordvalget» (4. trinn), «uttrykke seg med et variert ordforråd» og kunne skrive tekster «tilpasset mottaker, formål og medium» (10. trinn). Eksamenssvar som viser et godt ordforråd, har flere kjennetegn:

- Ordvalgene er *korrekte*. Eksamenssvaret viser korrekt bruk av forvekslingsord (for eksempel «da»/«når», «å»/»og», «ovenfor»/«overfor»). Ord og uttrykk er ikke blandet sammen (for eksempel «bøye seg i hatten», «miste overbalansen» eller «stille spørsmålstegn ved»).
- Ordvalgene er *passende*. Eksamenssvaret viser ordvalg som stilmessig passer med sammenhengen som de blir brukt i.
- Ordvalgene er *varierte*. Eksamenssvaret viser kreative ordvalg og ordvalg som gir farge til teksten. Mange presise ordvalg kan i sum skap god variasjon i teksten.

- **I hvilken grad viser eksamenssvaret god setningsbygning og språkføring tilpasset innhold, formål, mottaker og medium?**

Læreplanen for norskfaget etter 2. trinn sier at elevene skal kunne «skrive setninger». Etter 7. trinn er det et mål at elevene skal kunne «skrive tekster med variert setningsbygning». Når sensorene skal vurdere om setningsbygningen er god, må de vurdere om setningene er grammatisk korrekte og gir mening. Sensorene må være åpne for at bruk av setningsfragmenter kan være et språklig virkemiddel, særlig i utpreget kreative tekster. Sterke eksamenssvar viser ofte god variasjon i setningstyper og setningslengder, stor variasjon i setningenes begynnerord, og variasjon i måten setningene er bundet sammen på.

Etter 10. trinn er det et mål at elevene skal kunne «skrive kreative, informative, reflekterende og argumenterende tekster på hovedmål og sidemål (...) tilpasset mottaker, formål og medium». Det kan være en styrke ved eksamenssvaret at det viser mestring av ulike skrivestiler, for eksempel både en personlig skrivestil og en upersonlig skrivestil.

God språkføring på nynorsk er ikke alltid det samme som god språkføring på bokmål. Nynorsk har en mer muntlig, verbal og aktiv stil enn bokmål. Et kjennetegn ved sterke sidemålssvar på nynorsk kan være bruk av dobbel bestemmelse og etterstilte eiendomsord i substantivfraser.

- **I hvilken grad viser eksamenssvaret god bruk av språklige virkemidler?**

Læreplanen for norskfaget etter 10. trinn sier det er et mål at elevene skal kunne «gjenkjenne virkemidlene humor, ironi, kontraster og sammenligninger, symboler og språklige bilder og bruke noen av dem i egne tekster».

I vurderingsmatrisen er kulepunktet om *språklige virkemidler* særlig aktuelt å vurdere når en eller flere av oppgavene i oppgavesettet inviterer elevene til å skrive tekster der det er naturlig å bruke slike virkemidler. Sensorer kan belønne eksamenssvar som viser god bruk også av andre virkemidler enn dem som er nevnt i læreplanen (for eksempel bruk av retoriske spørsmål, overdrivelser, underdrivelser, bokstavrim eller gjentakelser).

Vurderingsområde 4: Formelle ferdigheter

- **I hvilken grad er ordene skrevet og bøyd riktig?**

Læreplanen for norskfaget etter 10. trinn sier det er et mål at elevene skal kunne mestre formverk og ortografi. Sensor må vurdere både antall skrivefeil og type skrivefeil, men også hvilke utfordringer eleven har vist at han eller hun mestrer. Mest alvorlig er skrivefeil i mye brukte ord og skrivefeil som viser brudd på sentrale skriveregler. Selv i fullgode eksamenssvar kan det forekomme skrivefeil.

Det er rimelig å forvente at elevene mestrer hovedmålet sitt noe bedre enn sidemålet. Punktene nedenfor viser hva som kjennetegner sidemålssvar på de ulike karakternivåene:

- **Karakteren 1:** Sidemålssvaret er i sin helhet skrevet på elevens hovedmål.
- **Karakteren 2:** Sidemålssvaret viser eksempler på korrekt staving av noen sentrale ord med ulik skrivemåte på bokmål og nynorsk. Sidemålssvaret viser eksempler på korrekt bøying av verb, substantiv og adjektiv med ulik bøying på bokmål og nynorsk.
- **Karakterene 3 og 4:** Sidemålssvaret viser korrekt stavemåte av mange ord med ulik skrivemåte på bokmål og nynorsk. Sidemålssvaret viser stort sett korrekt bøying av verb, substantiv og adjektiv med ulik bøying på bokmål og nynorsk. Treertekstene viser oftere enn firertekstene gal bøying av mye brukte verb, sammenblanding av presens- og preteritumsformer, og sammenblanding av pronomener.
- **Karakterene 5 og 6:** Sidemålssvaret har skrivefeil først og fremst i lavfrekvente ord, og de feilstavede ordene kan være stavet riktig andre steder i teksten. Sidemålssvaret viser gjennomgående korrekt bøying av verb, substantiv og adjektiv.

- **Hvor god er tegnsettingen?**

Læreplanen for norskfaget etter 7. trinn sier det er et mål at elevene skal kunne skrive tekster med «funksjonell tegnsetting».

- For **karakteren 2** er det forventet at eksamenssvaret «viser tegnsetting som er nødvendig for kommunikasjonen». Eksamenssvaret viser riktig bruk av punktum, spørsmålsteget og utropsteget, og komma ved oppramsing og foran *men*. Eksamenssvaret har av og til komma mellom helsetninger.
- For **karakterene 3 og 4** er det forventet at eksamenssvaret «viser stort sett korrekt tegnsetting». Eksamenssvaret viser riktig bruk av punktum, spørsmålsteget og utropsteget, komma foran *men*, og ofte komma mellom helsetninger og etter foranstilte leddsetninger. Eksamenssvaret kan vise riktig bruk av skilletegn som parentes, kolon, anførselsteget og tankestrek.
- For **karakterene 5 og 6** er det forventet at eksamenssvaret «viser gjennomgående korrekt tegnsetting». Eksamenssvaret viser riktig bruk av punktum, spørsmålsteget og utropsteget. Eksamenssvaret viser gjennomgående riktig bruk av kommateget, bindestrek, parentes, kolon, anførselsteget og tankestrek.

- **I hvilken grad er eventuelle kilder oppgitt på en etterprøvbar måte, slik at leseren kan finne fram til dem på egen hånd?**

Læreplanen for norskfaget etter 10. trinn sier det er et mål at elevene skal kunne «integre, referere og sitere relevante kilder på en etterprøvbar måte der det er hensiktsmessig». Forberedelsesmateriellet viser hvordan man kan oppgi kilder korrekt, men i et fullgodt eksamenssvar kan kildene være oppgitt på andre måter. Sensorene skal først og fremst vurdere om de kildene som elevene eventuelt har funnet fram til på egen hånd, er ført opp på en etterprøvbar måte.

Vurderingsmatrise til sentralt gitt skriftlig eksamen 2017, norsk etter 10. trinn

		Karakteren 2	Karakterene 3 og 4	Karakterene 5 og 6
Hovedområder i læreplanen for norsk: Skriftlig kommunikasjon og Språk, litteratur og kultur	Innhold og kildebruk	Eksamenssvaret - har et innhold som til en viss grad er svar på oppgavene - ivaretar til en viss grad lesernes informasjonsbehov og har et innhold med en viss utdypning - viser noe forståelse av innholdet i tekstvedlegg, og enkel bruk av kilder når oppgavene ber om det - viser noe faglig kunnskap	Eksamenssvaret - har et innhold som er relevante svar på oppgavene - ivaretar stort sett lesernes informasjonsbehov og har et innhold med ganske god utdypning - viser ganske god forståelse for hovedinnhold og detaljer i tekstvedlegg, og stort sett selvstendig bruk av relevante kilder - viser ganske god faglig kunnskap og bruk av faguttrykk	Eksamenssvaret - har et innhold som er relevante svar på oppgavene - ivaretar gjennomgående lesernes informasjonsbehov og har et innhold med meget eller svært god utdypning - viser nyansert forståelse av hovedinnhold og detaljer i tekstvedlegg, og selvstendig bruk av relevante kilder - belyser temaer ved hjelp av faglig kunnskap og faguttrykk
	Oppbygging	Eksamenssvaret - er bygd opp med en viss grad struktur både på avsnittsnivå og tekstnivå - har enkel tekstbinding - viser til en viss grad layout-elementer og sidekomposisjon som tjener formålet med teksten	Eksamenssvaret - er bygd opp med en stort sett formålstjenlig struktur både på avsnittsnivå og tekstnivå - har ganske variert og effektiv tekstbinding - viser stort sett formålstjenlig sidekomposisjon med ganske sikkert anvendte og avstemte layoutelementer	Eksamenssvaret - er bygd opp med en klar og formålstjenlig struktur både på avsnittsnivå og tekstnivå - har variert og effektiv tekstbinding - viser formålstjenlig sidekomposisjon med sikkert anvendte og avstemte layoutelementer
	Språk og stil	Eksamenssvaret - viser et enkelt eller lite variert ordforråd - har forståelig språkføring og setningsbygning til en viss grad tilpasset innhold, formål, mottaker og medium - har innslag av språklige virkemidler	Eksamenssvaret - viser et ganske variert og godt utviklet ordforråd - har ganske god språkføring og setningsbygning stort sett tilpasset innhold, formål, mottaker og medium - viser ganske god bruk av språklige virkemidler	Eksamenssvaret - viser et variert og velutviklet ordforråd - har meget eller svært god språkføring og setningsbygning tilpasset innhold, formål, mottaker og medium - viser meget eller svært god bruk av språklige virkemidler
	Formelle ferdigheter	Eksamenssvaret - har korrekt rettskriving i høyfrekvente ord og viser korrekt bruk av de mest sentrale reglene i formverket - viser tegnsetting som er nødvendig for kommunikasjonen - viser at eleven til en viss grad kan sitere og referere til kilder	Eksamenssvaret - har stort sett korrekt rettskriving og viser stort sett korrekt bruk av reglene i formverket - viser stort sett korrekt tegnsetting - viser at eleven kan sitere korrekt og referere til kilder på en stort sett etterprøvbar måte	Eksamenssvaret - har gjennomgående korrekt rettskriving og viser gjennomgående korrekt bruk av reglene i formverket - viser gjennomgående korrekt tegnsetting - viser at eleven kan sitere korrekt og referere til kilder på en etterprøvbar måte
Samlet vurdering	<ul style="list-style-type: none"> • Karakteren 2 uttrykker at eleven har lav kompetanse i faget. 	<ul style="list-style-type: none"> • Karakteren 3 uttrykker at eleven har nokså god kompetanse i faget. • Karakteren 4 uttrykker at eleven har god kompetanse i faget. 	<ul style="list-style-type: none"> • Karakteren 5 uttrykker at eleven har meget god kompetanse i faget. • Karakteren 6 uttrykker at eleven har svært god kompetanse i faget. 	
Karakteren 1 uttrykker at eleven har svært lav kompetanse i faget, en lavere kompetanse enn det som er beskrevet ovenfor.				

Vurderingsskjema til sentralt gitt skriftlig eksamen 2017, norsk etter 10. trinn

Elevnummer	Oppgavenummer og overskrifter, del A og del B			
Vurderingsområde	Beskrivelser av elevens kompetanse (se matrisen)			
Innhold og ev. bruk av kilder <ul style="list-style-type: none"> • svar på oppgavene • innhold/utdypning • tekstforståelse • ev. kildebruk • fagkunnskap/ fagspråk 				
Oppbygging <ul style="list-style-type: none"> • struktur på avsnittsnivå • struktur på tekstnivå • tekstbinding • layout 				
Språk og stil <ul style="list-style-type: none"> • ordforråd • setningsbygning • språkføring tilpasset innhold, formål, mottaker og medium • språklige virkemidler 				
Formelle ferdigheter <ul style="list-style-type: none"> • ortografi • formverk • tegnsetting • eventuelt sitatbruk og oppgivelse av kilder 				
Helhetsinntrykk <ul style="list-style-type: none"> • kommunikasjon med mottaker ut fra oppgavene 				
Oppsummering med forslag til karakter	«Svært låg» kompetanse (1)	«Låg» kompetanse (2)	«Nokså god» (3) – «god» kompetanse (4)	«Mykje god» (5) – «framifrå» kompetanse (6)

Schweigaards gate 15
Postboks 9359 Grønland
0135 OSLO
Telefon 23 30 12 00
www.utdanningsdirektoratet.no